

Zeer Geheim

Raad voor
Europese Zaken
Nr. 3816

Ex.nr. 36

Notulen van de ^{17de} vergadering
gehouden op maandag 22 november 1965 in de Trêveszaal, aange-
vangen 's morgens om elf uur

Aanwezig: De minister-president Cals en de ministers Bies-
heuvel, Bot, Luns, Samkalden, ~~en~~ Den Uyl *de Verdeling*

Voorts zijn aanwezig de staatssecretarissen
De Block en Posthumus, alsmede drs.G.Brouwers
(Economische Zaken), ir.J.A.P.Franke (Landbouw
en Visserij), mr.A.F.K.Hartogh (Buitenlandse
Zaken), drs.J.H.W.Hoogwater (Sociale Zaken en
Volksgezondheid), mr.F.Italianer (Buitenlandse
Zaken), dr.W.P.H.van Oorschot (Economische Zaken),
drs.D.M.Ringnalda (Algemene Zaken) en de heer
D.Spiereburg

Secretaris: drs.J.Middelburg

2. Mededelingen

Hierbij wordt niets aan de orde gesteld.

3. Mogelijkheden tot oplossing van de crisis in de Europese
Gemeenschappen (Brief van de minister van Buitenlandse Zaken
dd. 16 november 1965, nr. 184.279, met bijlagen)

Minister Luns zegt ter inleiding dat er een groot
propagandaoffensief uit Parijs komt in verband met de presi-
dentsverkiezingen in het begin van december. Het is duidelijk,
dat het Franse bedrijfsleven niet gelukkig is over het optreden
van de Franse delegatie op 30 juni in de EEG-raad. Daarom wil
de Franse regering voor de verkiezingen de schijn wekken alsof
er nu een overeenstemming over de EEG aan de horizon rijst.
Spreker heeft in verband met zijn bezoek aan de conferentie
van de OESO in Parijs aan de pers laten meedelen, dat zijn
ontmoeting met de Franse minister Couve de Murville niet de
EEG-crisis tot onderwerp zal hebben, aangezien de Franse
regering op de uitnodiging van de Vijf voor een bespreking van
de Zes ook aan de Vijf gezamenlijk moet antwoorden. Spreker
heeft uit Rome vernomen, dat de voorzitter van de EEG, Fanfani,
die voor de VN-vergadering in New-York is, niet voornemens is
een standpunt terzake in te nemen. De Franse minister van
voorlichting, Peyrefitte, heeft meegedeeld dat er een regerings-
conferentie van de Zes zal komen, zoals door de Italiaanse
regering in mei in Venetië was gesuggereerd, maar wat toen
door de Franse regering werd gesaboteerd.

De Italiaanse.....

22 november 1965

De Italiaanse regering in Rome heeft hierop laten antwoorden dat deze uitnodiging is gedaan, voordat Frankrijk in juni in Brussel de crisis in de EEG liet ontstaan. Spreker is een beetje geschrokken van berichten die de ambassadeur Spierenburg twee dagen geleden heeft gezonden over besprekingen tussen de permanente vertegenwoordigers. Spreker had vrijdag telefonisch contact met de Belgische minister Spaak, die hem voorstelde dat de vijf permanente vertegenwoordigers overleg zouden plegen om tot een standpunt te komen. Spreker heeft geen bezwaar gemaakt tegen een dergelijke voorbespreking van het antwoord op de Franse reactie naar aanleiding van de schriftelijke uitnodiging van de Vijf voor een bespreking over de crisis in de EEG. Spaak blijkt echter de bedoeling te hebben gehad dat de vijf permanente vertegenwoordigers alle zakelijke problemen van de EEG zouden bespreken om daaromtrent tot overeenstemming te komen. Spreker acht het echter niet wenselijk dat wordt besproken in hoeverre men aan de Franse eisen tegemoet kan komen door uitholling van het verdrag en de positie van de EEG-commissie. Zijn bedoeling was dat aan de Franse regering een schriftelijk antwoord zou worden gevraagd en hij wilde voorkomen dat elk land afzonderlijk op de Franse reactie zou ingaan.

De heer Spierenburg verwacht, dat alle Vijf akkoord zullen gaan met een herhaling van de uitnodiging aan de Franse regering en met de toevoeging dat de bijeenkomst in het kader van de EEG en in Brussel zal moeten worden gehouden. Enkele permanente vertegenwoordigers willen echter de suggesties die minister Couve de Murville heeft gedaan in behandeling nemen. Spreker is het met minister Luns eens dat dit volstrekt verkeerd zou zijn. De Vijf moeten niet nadenken, maar de Franse regering moet nadenken. Minister Spaak wil een schriftelijke reactie op de suggesties van Couve de Murville geven. De vijf permanente vertegenwoordigers zijn bezig met een memo bestemd voor de Franse regering. Daar is geen bezwaar tegen, aangezien anders alle vijf regeringen wat anders zeggen. In het memorandum zal niet veel meer moeten staan dan de constatering dat de Vijf en Frankrijk het niet eens zijn en dat de Vijf tot hun spijt hebben vernomen, dat de Franse regering hun uitnodiging niet heeft aangenomen, eindigende met een herhaling van de uitnodiging.

De minister-president stelt voor thans eerst de nota van Buitenlandse Zaken van 16 november te bespreken.

Minister Samkalden is deze nota met veel belangstelling beginnen te lezen tot blz.4, waar hij belangrijke conclusies verwachtte die echter niet worden gegeven. Er wordt alleen gesteld, dat doorbreking van de vicieuze cirkel waarschijnlijk alleen mogelijk zal zijn door een fasering van de te ondernemen actie. Het wordt echter niet duidelijk gemaakt waarop men hiermee doelt. Men zal ernaar moeten streven de eensgezindheid onder de Vijf te handhaven. Op blz.3 van de nota wordt nu gesteld, dat de andere vier waarschijnlijk negatief zullen antwoorden (op een vraag de Europese Gemeenschappen met de Vijf voort te zetten) zolang de samenwerking met Frankrijk in de NAVO niet is verbroken.

22 november 1965

In de NAVO kan verwacht worden, dat de moeilijkheden met Frankrijk in 1967 en 1968 hun hoogtepunt zullen bereiken. Met de genoemde fasering is het denkbaar, dat de oplossing van de crisis in de EEG en in de NAVO zal worden gesynchroniseerd. Bij de moeilijkheden in de NAVO speelt de Duitse wens een aandeel in de nucleaire bewapening te krijgen een belangrijke rol, evenals de vraag welk aandeel Frankrijk kan hebben. Het is mogelijk, dat in 1966 Frankrijk een geheel andere positie heeft. De vraag is dan in hoeverre dit betekent dat een hypotheek wordt gelegd op de oplossing van de crisis in de EEG, omdat het de bondgenoten wat waard is om een breuk in de NAVO te voorkomen. De nota geeft over dit alles echter geen verdere analyse.

Minister Den Uyl kan begrijpen, dat men het teleurstellend vindt dat de nota na blz.4 niet verder gaat, maar op zichzelf acht hij de voorgestelde fasering van de te ondernemen actie wel juist. Spreker herinnert eraan, dat de Nederlandse regering erop uit is geweest te komen tot handhaving van het front van de vijf EEG-partners. Aanvankelijk leek het erop alsof Nederland geïsoleerd stond, maar dat is nu niet meer het geval. Het woord is nu aan de Franse regering, maar in de coördinatie-commissie werd geconstateerd dat de tijd werkt in het voordeel van het Franse standpunt, omdat als de bestaande schemertoestand langer gaat duren de Vijf moeilijker één front zullen blijven vormen. De eerste vraag is dan hoe lang de Vijf nog een antwoord van Frankrijk kunnen afwachten, voordat ze zelf hun alternatief uitwerken van de Vijf die verder gaan. De gemeenschap van de Vijf zou zich dan moeten reconstitueren en contact moeten opnemen met Engeland en Frankrijk. Men zou de ontwikkeling nog even kunnen aanzien, maar spreker wijst op het gevaar van het uiteenvallen van de Vijf. Hij acht het wenselijk, dat men gaat aftasten waartoe de Vijf bereid zijn; dit zal binnen enkele weken bekend moeten zijn.

Minister Biesheuvel leest in de nota op de eerste bladzijde, dat het toch niet meer lukt met Frankrijk tot overeenstemming te komen; men aarzelt vervolgens in de nota welke kant men dan uit zal moeten gaan. Op bladz.4 wordt voor dat geval het alternatief b gegeven, ervan uitgaande dat de breuk met Frankrijk definitief is. Alternatief a leidt naar sprekers mening ook tot een dergelijke breuk. Hij is het met minister Den Uyl eens, dat binnen ongeveer vier weken moet vaststaan hoe het met de andere vier EEG-partners ligt. Bij de andere vier leeft de wens om binnen de Zes tot een oplossing te komen. Spreker zou ook een oplossing binnen de Zes willen zoeken, aangezien de mogelijkheid hiervan nog nooit met de Fransen aan één tafel is nagegaan. Men kan dan niet zeggen dat er een breuk is. Om deze redenen vindt spreker zowel alternatief a als alternatief b onaantrekkelijk.

Staatssecretaris Posthumus begrijpt het niet helemaal, als men zegt dat Nederland binnen de EEG een oplossing moet zoeken.

De vraag.....

22 november 1965

De vraag is dan of men bereid is concessies te doen ten aanzien van het EEG-verdrag en in de EEG-raad te vergaderen zonder de commissie. Spreker meende dat het vaststond, dat de Nederlandse regering hiertoe niet bereid was.

De minister-president heeft ook gekeken naar de uitwerking van de woorden "te ondernemen actie" waarmede blz.4 eindigt, maar er volgt verder niets. Hij is het er mee eens, dat er een oneindig aantal varianten denkbaar is. Toch gelooft hij, dat men verder op de alternatieven moet ingaan. Men zal zoals minister Biesheuvel aangeeft moeten proberen de Franse regering ertoe te brengen de afgebroken draad weer op te rapen, maar in de vorige REZ-vergadering is al besloten een analyse te maken van de situatie, als dit niet meer lukt. Men gaat er dan van uit, dat Frankrijk niet meer meedoet. Spreker meent ook, dat men bij het interne beraad wat verder moet gaan; binnenkort zal men voor beslissingen komen, omdat de schemertoestand niet lang meer zal kunnen duren. De bestudering van de alternatieven zal dan alle aandacht moeten hebben. Daarbij moet men vaststellen welke punten de Nederlandse delegatie in geen geval zal mogen prijsgeven. Voorts had spreker gaarne, dat in de alternatieven meer naast elkaar werd gezet wat het Duitse, het Italiaanse en het Belgische streven is.

Minister Luns zegt in zijn antwoord op de opmerkingen dat minister Samkalden terecht stelt, dat er een relatie is tussen de Franse houding in de NAVO en in de EEG; hij zag echter niet hoe de samenwerking in de NAVO gehandhaafd zou kunnen blijven door in de EEG aan Frankrijk toe te geven. Spreker acht het daarom al moeilijk hierover iets te zeggen, omdat de Franse regering nooit precies gezegd heeft wat zij wil. Hij heeft de indruk, dat de verhouding eerder omgekeerd is. Als de Duitse regering vasthoudt aan de Amerikaanse samenwerking en de verdieping van de betrekkingen met Engeland, is het denkbaar dat na aanvaarding van de Franse eisen ten aanzien van de EEG president De Gaulle toch zal stellen dat met de Duitse regering niet te spreken is. De vrees van minister Spaak is, dat de crisis in de EEG blijft doorsudderen tot de crisis in de NAVO op een hoogtepunt is gekomen. Spreker is het ermee eens, dat de tijd begint te dringen. Een beslissing behoeft niet op 1 januari te zijn genomen, maar wel tussen nu en 1 februari. Dan moeten de Vijf precies weten wat ze gaan doen. Het is zo, dat de Nederlandse delegatie moet trachten de samenwerking tussen de Zes te handhaven, maar zij zal geen concessies kunnen doen ten aanzien van de tekst, de grondslagen en de constructie van het EEG-verdrag, geen aantasting kunnen aanvaarden van de verdragspositie van de EEG-commissie en ook niet het beslissen met gekwalificeerde meerderheid van 1 januari 1966 af kunnen opgeven. Er zijn wel een aantal concessies denkbaar, bijv. de afspraak dat de EEG-commissie bepaalde dingen niet moet doen, zoals de ontvangst van geloofsbrieven van ambassadeurs, overleg in Egypte over het probleem-Israël e.d.

Verder zou....

Verder zou men ver aan de Franse eisen ten aanzien van het landbouwbeleid kunnen tegemoet komen, zoals de EEG-commissie met haar memorandum al heeft voorgesteld. Spreker denkt voorts aan een afspraak zoals gemaakt is omtrent de graanprijs, dat deze niet onmiddellijk met gekwalificeerde meerderheid veranderd zal worden. Hij beaamt wat minister Den Uyl heeft gezegd, nl. dat de tijd voor het Franse standpunt werkt, mits men deze tijd langer rekent dan twee à drie maanden. Het zal dan nodig kunnen worden dat, zoals minister Den Uyl voorstelt, wordt afgetast met de vier EEG-partners hoe men zonder Frankrijk verder zou kunnen gaan. Spreker is er echter tegen, dat dit bilateraal zou worden besproken. Met Nederland heeft de Duitse regering tot dusver het krachtigste standpunt in deze zaak ingenomen.

Minister Bot merkt op, dat het altijd gevaarlijk is om te vroeg over alternatieve oplossingen te spreken. Toch lijkt het spreker goed dat de raad ^{ook} in concreto de vraag beantwoordt of men bereid is water in de wijn te doen door op het voetspoor van Luxemburg akkoord te gaan met de intergouvernementele richting met als modificatie de mogelijkheid dit tijdelijk te doen dan wel of men het beter acht de zaak op de spits te drijven. Hierover zal men nu wel een uitspraak moeten doen. Minister Luns antwoordt, dat de regering zich op een niet ongevaarlijk pad zou begeven, als zij nu reeds een geheel plan klaar zou hebben. Wel zal de raad de principiële beslissing moeten nemen, dat Nederland met de vier andere partners verder gaat, als het niet lukt Frankrijk tot voortzetting van de samenwerking te bewegen. De minister-president merkt op, dat dit laatste niet duidelijk in deze nota staat; op dit punt zal de nota bijgewerkt kunnen worden. Spreker stelt voor de onderhavige nota nog in een tweede ronde te bespreken.

Minister Samkalden zegt dat minister Luns niet heeft geantwoord op zijn opmerking omtrent de passage in de nota dat de beslissing om zonder Frankrijk verder te gaan niet genomen zal worden, zolang de samenwerking met Frankrijk in de NAVO niet is verbroken. Dit zou betekenen dat het alternatief b op blz.4 niet tot de mogelijkheden behoort zolang de crisis in de NAVO latent blijft. Minister Luns antwoordt, dat het doorgaan met de EEG waarbij voor Frankrijk een lege stoel blijft voor de andere partners wel aanvaardbaar zal zijn, maar het doorgaan van de Vijf, met eventueel toevoeging van andere landen, waarbij Frankrijk als een dode tak zal afvallen, zal voor de andere partners afhankelijk zijn van het al of niet verder samen gaan in de NAVO.

Minister Den Uyl gelooft niet dat de houding van Frankrijk in de NAVO beïnvloed zal worden door wat de andere vijf partners in de EEG doen. Minister Luns acht de volgende ontwikkeling mogelijk. Frankrijk blijft negatief ten aanzien van de EEG, waarna de vijf partners besluiten dat zij doorgaan en de Franse stoel zullen openhouden.

L. tegen de achtergrond van de vraag van minister Samkalden

6 bereid is om prijs op het gebied van de beginselen te betalen om de band met Frankrijk aan de handen, om a.w. of niet

22 november 1965

Mocht dan de Frans-Duitse tegenstelling over de nucleaire wapens tot een crisis in de NAVO leiden, dan zal een heel andere opzet van de economische gemeenschap (met Engeland en Scandinavië) denkbaar zijn. Dit is uiteraard speculatief, omdat enkele weken na de Franse verkiezingen de situatie weer anders kan zijn. In de volgende vergadering van de REZ zal men hierover verder moeten spreken.

De minister-president constateert, dat de moeilijkheid blijft met betrekking tot de aangehaalde alinea op blz.3. Minister Samkalden meent ook, dat dit het beslissende punt is voor de keuze tussen de alternatieven a en b. De minister-president acht het mogelijk, dat men stelt dat niet gesproken wordt over doorgaan van de EEG met de Vijf, zolang Frankrijk niet zelf uit de NAVO is gelopen, maar het kan ook zijn dat de vijf partners na de vergadering van de EEG-raad op maandag en dinsdag al voor deze vraag staan.

Minister Den Uyl heeft gelezen, dat minister Biesheuvel in een redevoering heeft gesteld, dat de EEG zonder Frankrijk geen EEG is en dat men met betrekking tot de EEG de "point of no return" is gepasseerd. Spreker meent dat men voorzichtig moet aftasten om te beoordelen of de samenhang met de houding van Frankrijk in de NAVO essentieel is. Franse ministers zijn naar Moskou en andere communistische hoofdsteden gegaan. Men kan dan stellen, dat terwille van de Atlantische samenwerking alles geprobeerd moet worden om Frankrijk binnen de EEG te houden, maar het kan ook omgekeerd zijn. De Duitse bondsregering zal zich afvragen wat het effect van verder gaan met de Vijf is voor de Duitse positie in de NAVO en voor de Franse positie in de NAVO. Spreker heeft gepleit voor het aftasten van deze zaken voor het geval er met Frankrijk over de essentialia geen overeenstemming kan worden bereikt. Minister Luns antwoordt, dat op verschillende vragen niemand nog antwoord kan geven. Het bereiken van overeenstemming met Frankrijk in de EEG sluit niet uit, dat Frankrijk in de NAVO onmogelijk blijft. De heer Spierenburg kan de uiteenzettingen van minister Luns onderschrijven, maar de formulering van de alinea in de nota geeft aanleiding tot misverstand. Het is niet zo, dat de houding van minister Spaak of van de Italiaanse regering beïnvloed wordt door het al of niet blijven van Frankrijk in de NAVO. Als bijv. de begrotingen niet worden vastgesteld, zal dit onafhankelijk van de situatie in de NAVO de Vijf op één hoop drijven. Het is dus niet juist dat de Belgische en de Italiaanse regering niet bereid zouden zijn te praten over verdergaan van de Vijf zonder Frankrijk.

De minister-president concludeert, dat de zin in de nota over de NAVO anders gesteld moet worden.

Staatssecretaris Posthumus meent, dat de problematiek mede bepaald wordt door de vraag hoe men denkt, dat het Franse standpunt zal zijn. Het kan zijn, dat de Franse regering toch bereid zal blijken tot een zekere voortgang van de EEG.

Spreker verwacht...

22 november 1965

Spreker verwacht echter eerder, dat president De Gaulle tot geen enkele concessie bereid zal zijn en dat hij de samenwerking in de NAVO en de EEG kapot wil maken.

Minister Samkalden heeft voorop gesteld het behoud van eenstemmigheid van de Vijf; uit dat oogpunt heeft hij opheldering gevraagd over de zin in de nota inzake een breuk van Frankrijk met de NAVO. Losmaking van het daarin gelegde verband betekent niet dat nu al in de EEG-vergadering een principiële verklaring gevraagd moet worden, dat men bereid is de EEG met de Vijf zonder Frankrijk voort te zetten. Men zal een positie moeten scheppen die de Franse regering noodzaakt om standpunten in te nemen. Op verschillende punten in de EEG is vertraging mogelijk, maar vertragingen zijn moeilijk voor onderdelen van het landbouwbeleid en voor de Kennedy-ronde. Spreker tekent vervolgens nog aan bij het aanduiden van concessies door minister Luns, dat men op dit punt voorzichtig moet zijn. Handhaving van de bepaling van het EEG-verdrag inzake het beslissen met gekwalificeerde meerderheid door de EEG-raad is bijv. ook van belang voor de EEG-commissie, aangezien de EEG-raad steeds op voorstel van de commissie moet beslissen.

Minister Biesheuvel zegt naar aanleiding van de vraag van staatssecretaris Posthumus of er nog aanwijzingen zijn dat men met Frankrijk tot een akkoord zal kunnen komen, dat hij dit op het moment niet bij voorbaat uitgesloten acht. Ten aanzien van het EEG-landbouwbeleid zal men begin volgend jaar tot beslissingen moeten komen, o.a. ten aanzien van de graanpolitiek, de zuivel (wat bijzonder gecompliceerd is) en het rundvlees. Deze beslissingen moeten voor 1 april zijn genomen. Indien de Franse regering niet in de EEG-raad hieraan wil meewerken, zal men nog kunnen denken aan het sluiten van een gentlemen's agreement tussen de Vijf waarbij Frankrijk zich alsnog zal kunnen aansluiten. Ten aanzien van de Kennedy-ronde geldt ongeveer hetzelfde.

Minister Luns lijkt het beter in de vergadering van de EEG-raad nog niet naar een gentlemen's agreement van de Vijf te koersen, zolang nog geen duidelijkheid over het grote verschilpunt bestaat. Aan staatssecretaris Posthumus antwoordt spreker, dat de grote vraag nog steeds is of de Franse regering, merkende dat zij inwilliging van haar eisen niet zal krijgen, bereid is tot een modus vivendi. Spreker is het met minister Samkalden eens, dat voorshands aan de Fransen geen tegenvoorstellen moeten worden gedaan; dit zal men moeten nalaten zolang niet over handhaving van de drie genoemde punten zekerheid bestaat. De Franse minister Couve de Murville heeft spreker uitgenodigd voor een dejeuner tijdens de vergadering van de OESO-raad in Parijs; bij die gelegenheid zal spreker hem apart nemen en hem waarschuwen voor illusies. Op de opmerkingen van minister Biesheuvel antwoordt spreker, dat Couve de Murville aan de ambassadeur Bentinck heeft gezegd dat eerst het grote politieke punt opgelost moet zijn, voordat men over EEG-zaken verder kan praten; op de tegenwerping van Bentinck dat de Franse regering deze zomer een ander standpunt innam, antwoordde Couve de Murville dat thans het politieke punt voorop staat.

Minister Samkalden....

22 november 1965

Minister Samkalden dringt erop aan, nu het zo urgent wordt, dat de nota wordt bijgewerkt en na de vergadering van de EEG-raad op 29 en 30 november een nieuwe vergadering van de REZ wordt gehouden, waarin ook de landbouw-moeilijkheden en de Kennedyronde aan de orde komen.

Minister Luns zegt dat na de brief van de voorzitter van de EEG-raad, Colombo, werd gehoopt, dat men met de Fransen weer aan de tafel zou komen te zitten. Het ziet er naar uit dat het nu anders loopt, maar aan de Fransen moet nog de kans worden gelaten zich duidelijk te uiten.

De minister-president concludeert, dat Buitenlandse Zaken de nota zal bijwerken naar aanleiding van de discussies in deze vergadering en in het licht van de komende ontwikkeling en dat weldra een nieuwe vergadering van de REZ zal worden bijeengeroepen.

4. Gevolgen van de langdurige stilstand bij de Europese Gemeenschappen (Nota van de minister van Economische Zaken dd. 17 november 1965)

De minister-president stelt voor dit punt aan te houden tot de volgende vergadering.

Minister Den Uyl deelt mede, dat van hem op dit punt nog nadere opmerkingen komen.

Minister Biesheuvel heeft bij aanhouding nog gelegenheid om over de gedachte van het aangaan van een gentlemen's agreement over het landbouwbeleid na te denken. Als de Franse delegatie de urgente punten van het landbouwbeleid als een lopende zaak ziet, dan zijn deze oplosbaar; als zij het niet zo zien dan zou men kunnen proberen langs de weg van een gentlemen's agreement met de Vijf te gaan, wat voor de Fransen een onvoordelige zaak zal zijn.

De minister-president stelt voor, dat de minister van Landbouw en Visserij het initiatief neemt voor het onderzoek van de mogelijkheden van een gentlemen's agreement. Ten aanzien van de Kennedyronde zal een overeenkomstig onderzoek onder leiding van de minister van Economische Zaken kunnen worden gehouden. De raad verklaart zich hiermede akkoord.

5. Conclusies van de coördinatiecommissie betreffende vergadering van de EEG-raad op 29 en 30 november 1965 (Brief van de minister van Buitenlandse Zaken dd. november 1965, met bijlagen)

Minister Biesheuvel merkt met betrekking tot het punt van de vaststelling van een referentieprijs voor sinaas-appels op dat deze dag het comité special met de Franse vertegenwoordiger erbij hierover zal spreken. Spreker staat op het standpunt dat als Nederland zijn doel wil bereiken dit punt niet voor de volgende maandag in de vergadering van de EEG-raad op de agenda moet worden geplaatst.

Het kan zijn....